

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Histoire de la littérature Grecque par Alfred Croiset membre de l'Institut etc. et Maurice Croiset docteur ès lettres.—Tome second.—Lyrisme. Premiers prosateurs.—Herodote, par Alfred Croiset. Paris. Ernest Thorin éditeur.

Τῇ τ' ἐπιστήμῃ πολύτιμον ἀνάθημα καὶ τοῖς τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἐρασταῖς ὠφελιμώτατον ἐντρύφημα εἰς φῶς ἐξήνεγκαν οἱ γένει καὶ ἐπιστήμῃ ἀδελφοὶ Ἀλφρέδος καὶ Μαυρίκιος Κροαζέτ.

Τὸ ἔργον συγγραφόμενον ὑπ' ἀνδρῶν τὰ πρῶτα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ φερόντων φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐπεσπάσατο τὴν προσοχὴν τοῦ φιλολογικοῦ κόσμου, καὶ ἕκαστος εἴτε ἰδίᾳ εἴτε δημοσίᾳ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἀπεφθένατο, ὧν εἰς

Γραβιέρ ἠδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ δευτέραν μαρτυρίαν, τὴν τοῦ Δίωνος Κασσίου, ὅστις λέγει ὅτι ἀφοῦ ἐξηνέχθησαν πολλαὶ γνώμαι, ἡ τῆς Κλεοπάτρας, ἣτις συνίστατο εἰς τὸ νὰ ἐκδιάσωσι τὴν δίοδον καὶ νὰ διευθυνθῶσιν εἰς Αἴγυπτον ὑπερίσχυσεν (N', 13. Πρὸς καὶ N', 30). «Τὰ πλοῖα τοῦ Ἀντωνίου, λέγει ἀλλαχοῦ, ἐξῆλθον τοῦ πορθμοῦ μᾶλλον ὅπως τραπῶσιν εἰς φυγὴν παρὰ ὅπως ναυμαχήσωσιν... Ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων εἶχεν ἐπιβιάσει τὰ πολυτιμότερα τῶν ἀντικειμένων». Ταιουτοτρόπως, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης περὶ τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἀποφασισμένης ὑποχωρήσεως ὑπάρχουσι ὑπὸ ἔποψιν μὲν κειμένων ἡ διπλῇ μαρτυρία τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ Δίωνος, ὑπὸ ἔποψιν δὲ τακτικῆς καὶ ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν, τὰ συμπεράσματα ἀνδρός ναυτικοῦ.

Διαφωνοῦμεν ὁμῶς πρὸς τὸν ναύαρχον Ζουριέν δὲ-λὰ-Γραβιέρ, λέγοντα ὅτι ἡ Κλεοπάτρα δὲν ἐπέσπευσε τὴν στιγμὴν τῆς ὑποχωρήσεως καὶ ὅτι ὁ Ἀντώνιος παρηκολούθησε τὴν βασίλισσαν, διότι εἶχεν ἐπιστῇ ἡ στιγμὴ τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης. Ἀλλὰ πῶς ἐξηγεῖται τότε ἡ δυσαρέσκεια τοῦ Ἀντωνίου κατὰ τῆς Κλεοπάτρας ὅτε κατέφθασε τὴν Ἀντωνιάδα. Ὅπως συνδυασθῶσι τὰ τέσσαρα ταῦτα ἀδιαφιλονίκητα περιστατικά, ἥτοι α') ὅτι ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὠρισμένον τὸ σχέδιον τῆς ὑποχωρήσεως· β') ὅτι ἐτηρήθη ἀπόκρυφον τὸ σχέδιον τοῦτο ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, πιθανῶς δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς τριτῆράρχους· γ') ὅτι ὁ Ἀντώνιος ἤλπιζεν, ἂν νικήσῃ εἰς τὴν μάχην, ν' ἀποκλείσῃ τὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποβιβάσθέντα στρατὸν τοῦ Ἀντωνίου καὶ ν' ἀναγκάσῃ αὐτὸν νὰ παραδοθῇ (Δίων. N', 19)· καὶ δ') ὅτι ὁ Ἀντώνιος ὠργίσθη κατὰ τῆς Κλεοπάτρας, δέον νὰ παραδεχθῶμεν, ὡς ἡμεῖς ἐπράξαμεν κατὰ τὴν παροῦσαν διήγησιν, 1) ὅτι ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα εἶχον ἀποφασίσει νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν ἀπὸ τῆς προτεραίᾳς τῆς μάχης, ἀλλ' ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Ἀντώνιος ἀπέκρυψε τὸ σχέδιον τοῦ ἀπὸ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἤλπιζε νὰ νικήσῃ τὸν στόλον τοῦ Ὀκταβίου, κατὰ συνέπειαν δὲ εἶχεν ἀναλάβει νὰ δώσῃ αὐτὸς μόνος τὸ σύνθημα τῆς ὑποχωρήσεως, ἂν ἡ νίκη ἤθελε φανῇ ἀδύνατος· 2) ὅτι ἡ Κλεοπάτρα κατεχομένη ὑπὸ φλογερᾶς ἀνυπομονησίας καὶ καταπτοηθεῖσα, ἔδωκε τὸ σύνθημα λίαν ἐνωρὶς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ἀντωνίου· 3) ὅτι ὁ Ἀντώνιος παρηκολούθησε τὴν Κλεοπάτραν διὰ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν μοῖραν αὐτῆς εἰς τὴν μάχην, ἀλλ' ἐννοήσας καθ' ὁδὸν ὅτι δὲν θὰ τὸ ἐπέτυχῃ καὶ ὅτι ἄλλως τε ἡ μάχη ἐνεκα τῆς φυγῆς ταύτης εἶχε πλέον ἀπολεσθῇ, ἀφέθη εἰς τὸ πεπρωμένον του, τῆρῶν πικρὰν μῆνιν κατὰ τῆς Κλεοπάτρας.

ἦν καὶ ὁ κ. Girard, ὅστις ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῶν σοφῶν» μακρὰν ἀνάλυσιν καὶ κρίσιν ἐποιήσατο περὶ τοῦ πρώτου τόμου συγγραφέντος ὑπὸ τοῦ ἐν Montpellier καθηγητοῦ κ. Maurice Croiset.

Τὸν μετὰ χεῖρας δεῦτερον τόμον συνέγραψεν ὁ καὶ ἐξ ἄλλων ἔργων γνωστός ἡμῖν ἐν Παριείοις καθηγητῆς κ. Alfred Croiset χαριέστατα συναρμόσας τὴν χάριν μετὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐμβριθείας καὶ ἀποτελέσας οὕτω τὸν πολυῤῃντον συνδυασμὸν τοῦ ἡδέος μετὰ τοῦ ὠφελίμου.

Ἡ ἱστορία τῆς φιλολογίας σκοπὸν ἔχουσα νὰ παραστήσῃ ἡμῖν μετὰ τῆς δυνατῆς ἀκριθείας τὸν βίον καὶ τὸ κάλλος τῶν ἔργων τῶν τῆς ὑψηλοῦ ποιητῶν καὶ συγγραφέων, εἰσδύουσα εἰς τὰ δυσπρόσιτα μυστήρια τῶν ἐξόχων διανοιῶν ἀποβαίνει ἐπιστήμη εἰς πολλοὺς κύκλους ἀναγνωστῶν προσιτὴ καὶ εὐχάριστος καὶ διδακτικὴ. Ἡ δὲ ἐλληνικὴ φιλολογία, ἥς οὐδεὶς ἀφείλετο τὸ δίκαιον καύχημα ὅτι δύναται νὰ ἐπιδείξῃ μάλιστα πασῶν ἀληθὲς καὶ πρωτότυπον κάλλος, ἔτι μᾶλλον ἐπισπᾶται τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀτυχῶς ὅμως μόνον τῶν ὑψηλοτέρως παιδείας τυχόντων, οἷς εἶνε καὶ νοητὴ καὶ προσφιλεῖς. — Ὁ συγγραφεὺς ἄρα ἱστορίαν τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας εὕρισκεται μεταξὺ δύο δυσχερειῶν, ἃς πρέπει δεξιῶς νὰ λύσῃ· πρῶτον μὲν ὀφείλει νὰ προσπαθήσῃ, ὅπως κοσμήσῃ μεθ' ἐλληνικῆς χάριτος καὶ κομψότητος τὸ ἔργον, ὅπερ αὐτὸ τοῦτο μέλλει νὰ διερμηνεύσῃ, ἔπειτα δὲ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης ὑπακούων νὰ ἐξετάζῃ μετὰ πολλῆς κρίσεως τὰς τε πηγὰς τῶν βιογραφιῶν καὶ τὰ ἔργα τῶν ἐν γράμμασι διαλαμψάντων ἐν ἄλλοις λόγοις ὀφείλει νὰ εἶνε ἱστορικὸς ἄμα καὶ καλχισθητικὸς, ὥς λέγομεν νῦν.

Τοιοῦτος παρὰ πάντων ἀνομολογεῖται ὁ φιλέλλην ἐκεῖνος Γοδοφρεῖδος ὁ Μύλλερ, οὗ τὸ ἔργον οὕτως ἀπλήστως ἀνεγνώσθη καὶ ἐτιμῆθη καὶ παρ' ἡμῖν. Θὰ ἐπελαμβανόμην τῆς εὐκαιρίας ἔστω καὶ ἐν παρόδῳ πλείονα νὰ εἴπω περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, οὗ τὰ ὅσα φιλοστοργῶς καὶ εὐγνωμόνως καλύπτει ὁ ἀστυγείτων Κολωνός, ἂν μὴ ἐπ' ἐσχάτων κρείττονες ἐμοῦ ἐπὶ τῇ 50ετηρίδι τοῦ θανάτου πανδῆμῶς ἀνεκλήρυττον τὰς ἐξόχους ἀρετὰς αὐτοῦ.

Τὸν Μύλλερν διεδέξαντο πλείστοι ἐν τῷ ἔργῳ, καί, ὥς εἰκός, ἐπιστημονικῶς τελειότερά πῶς ἀπειργάσαντο, ἀλλὰ κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην ὀλίγοι εἰσὶ καὶ ἔσονται ἐκεῖνοι, οἵτινες εἰς τὴν ὀξεῖαν αἴσθησιν καὶ τὴν δαιμονίαν ἀγχίνοιαν ἐκείνου θὰ φθάσωσιν.

Τοιοῦτοι φαίνονται ἀναδεικνύμενοι οἱ κ. Α. καὶ Μ. Croiset, ὧν τὸ ἔργον εὐαγγελιζόμεθα τοῖς ἡμετέροις.

Ὁ ἀρτίως ἐκδοθεὶς δ' τόμος, ὃν ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν εὐγενῶς δωρηθέντα παρὰ τοῦ συγγραφέως, διαιρεῖται εἰς τρία μεγάλα τμήματα: I περὶ λυρικῆς ποιήσεως, II περὶ τῶν πρώτων πεζογράφων, III περὶ Ἡροδότου.

Ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει μεθοδικώτατα τὴν γένεσιν τῆς λυρικῆς ποιήσεως, τὸν χαρακτῆρα, τὰς διαφορὰς μορφὰς καὶ τὰ

εἶδεν αὐτῆς, ἱστορήσας δὲ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τῶν λυρικῶν κρίνας, ἐπιφέρει τὸ ἀξιολογώτατον περὶ Πινδάρου κεφάλαιον. Ὁ κ. Alfred Croiset πρὸ τινος χρόνου ἐξέδωκεν, ὡς γνωστόν, «γενναίου βάθους» βιβλίον περὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Πινδάρου καὶ τῶν νόμων τῆς παρ' Ἑλλήσι λυρικῆς ποιήσεως, ὥστε ἦτο ἱκανώτατα παρεσκευασμένος πρὸς τὸ οὐχὶ εὐχέρως τοῦτο κεφάλαιον τῆς ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας. Κάλλιστα δ' ἐποίησε μὴ ἀμελήσας νὰ διαλάβῃ καὶ διὰ βραχέων περὶ τῆς μουσικῆς καὶ ῥυθμικῆς τῶν ἀρχαίων. Τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ τμήματος τούτου εἶνε τὸ περὶ μαντειῶν καὶ τῆς μυστικῆς ποιήσεως· μετ' ἅκρας ἀκριβείας διεξέρχεται τὰ πάντα, καίτοι πολὺ ὀλίγα μνημεῖα διεσώθησαν ἡμῖν τοῦ τοσούτου διαδεδομένου καὶ ἀφθόνου τούτου εἵδους τῆς ποιήσεως.—Τὸ δεύτερον τμήμα περιλαμβάνει περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας καὶ περὶ τῶν πρώτων πεζογράφων. Τὸ δὲ τρίτον εἶνε μακρὰ καὶ χρήσιμος μελέτη περὶ τοῦ Ἡροδότου.—Ἡ κατάταξις τῆς ὕλης εἶνε κανονικωτάτη καὶ κατὰ πάντα ἀρίστη· ἡ γλῶσσα φύσει μὲν χαρίεσσα ἀλλ' ἤδη καὶ εὐστροφος, ῥέουσα καὶ κομψή μετέχουσά που καὶ τοῦ αὐστηροῦ τέρπει τὸν ἀναγινώκοντα· ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἡ ἐπιστημανικὴ ἔρευνα καὶ ἡ ἀσφαλὴς κρίσις οὐδαμοῦ λανθάνουσα ἀλλὰ πανταχοῦ λαμπρῶς ἐκδηλουμένη ἀναγκάζει τὸν ἀναγινώσκοντα νὰ προσκολλᾶται καὶ νὰ ἔπηται τῷ συγγραφεὶ ὅπουδὴποτε ἄγει, ἐν πλήρει πεποιθήσει ὅτι ἐπὶ ἀσφαλοῦς ἐδάφους πατεῖ, καίτοι οὐχὶ σπανίως ὑπάρχουσιν ἐξ ἀνάγκης εἰκασίαι καὶ ὑποκειμενικαὶ γνώμαι.

Ἦρξέσθημεν εἰς συντομωτάτην ἀνάλυσιν καὶ γενικὴν τινα ἐπιδοκιμασίαν, ἐν ᾗ τὸ ἔργον χρήζει μακροτάτης ἀναλύσεως καὶ κρίσεως, καὶ ἴσως τις γινώσκων τὸ ἔργον καὶ ἀναγνοὺς τὰ ὑφ' ἡμῶν γραφέντα ἀναφωνήσῃ «tantam rem tam negligenter!» Ὑπολαμβάνομεν ὅμως ὅτι σκοπὸς ἡμῶν ἦτο ἀπλῶς νὰ ἀναγγεῖλωμεν ἐκδοθέντα τὸν δεύτερον τόμον τοῦ ἔργου τούτου, ἂν δὲ μικρὸν ἐξεστράπημεν τοῦ σκοποῦ, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν μέγαν ἐνθουσιασμόν, ὃν παρήγαγεν ἡμῖν καὶ τοῖς περὶ ἡμᾶς ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου, καίτοι καὶ αὕτη ἡ ἀγγελία ἐνεκα διαφορῶν ἀσχολιῶν καὶ περιπετειῶν βραδύτερον πολὺ ἐγένετο. Ἐπιφυλασσόμεθα δ' ὅμως μετὰ τὴν ἐκδόσιν τοῦ τετάρτου τόμου συμφώνως πρὸς τὰς δυνάμεις ἡμῶν νὰ κρίνωμεν τὸ ἔργον καὶ νὰ προσθέσωμεν ἐὰν ἔχωμεν τινα γνώμην ἰδίαν.

Ἦδη δὲ εὐχόμεθα ἵνα ἡ ὑπὸ τῶν κ. Croiset συγγραφομένη ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας ἀποβῇ καὶ παρ' ἡμῖν προσφιλες ἐξ ἴσου τῇ τοῦ Μυλέρου, ὡς εἶνε δίκαιον.

Γ. Μ. Σακόρραφος

